

IRODALOM.

Dr. Paul Barth: Die Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre. Auf Grund der Psychologie der Gegenwart. Leipzig, 1906. Ambr. Barth. 515. l.

Barth lipcei egyetemi tanár (kiváló történetfilozófiai munkák írója) összefoglaló pædagogiai művel gyarapította a német irodalmat. Könyvének főérdeme, hogy kifejezetten nem szegődik valamely filozófiai vagy pædagogiai rendszer szolgálatába. Gondosan megvizsgál és megbírál a pædagogiai elmélet és gyakorlat terén felmerült minden nevezetesebb adatot és jelenséget s csak azt fogadja el, aminek a megállapodottabb köztudat az elvszerűség legtöbb kriteriumát tulajdonítja. Eklektikusan jár el, de ki járhatna el ma másképp a pædagogia területén? Nem előharcosa ugyan Herbartnak és iskolájának, de nem is beszél a herbartisták tanításairól oly fölényes göggel és lekicsinyléssel, amint ez mostanában különösen Herbart honfitársainál szokásos. Jól tudja, hogy *Herbart* lélektanán és részben etikáján ma már nem épülhet föl a pædagogia egész rendszere, de tudja azt is, hogy a herbarti pædagogia számos része még mindig érezteti hatását és erejét s korántsem oly elavult, hogy a régiségtárba kellene helyezni s mint valami *történeti* értékű ereklyét *kegyelettel* megőrizni. Barth a modern pszichológiai kutatások alapján áll, de éles kritikával vizsgálja e kutatások eredményeit, hogy különválassza belőlük ami értékes és megbízható a kétes értékű és megbízhatatlan részletektől. Nem szociálpædagogus olyan értelemben, mint a mélyen gondolkodó *Natorp* vagy a felszines *Bergemann*, de kitűnően ismeri a modern szociologia domináló kérdéseit s a helyeseknek ítelt és gyakorlati értékű részleteket fel is használja pædagogiai elméletének megállapításában. Barth pædagogijája nem készült továbbá valamely speciális iskola típus számára, hanem a nevelés és oktatás általános elveit adja, melyek iskolanemek szerint nem különülnek el. A népiskolai tanító és középfokú iskolák tanára egyaránt sikerrel használhatja e munkát, melynek minden szakaszából kiviláglik a szerző azon felfogása, hogy a különböző iskolafajok egymásra, közös munkára vannak utalva és az okta-

tás és nevelés ügyének csak ártalmára lehet, ha egymástól elszigetelten végzik munkájukat és állapítják meg a nevelés és oktatás elveit. Barth nagy elméleti tudását az iskola belső életének ismerete egészíti ki. Sajnálattal említi, hogy a népiskolát csak tanuló korából és későbbi esetleges megfigyelésekből ismeri, de annál nagyobb büszkeséggel állítja, hogy hosszú éveken át, mint gimnáziumi tanárnak bőven nyílt alkalmá a középfokú oktatás gyakorlati munkásságába beletekinteni. Művének legtöbb részlete kétségen felül igazolja, hogy szerzője egyúttal gyakorlati pædagógus is. Ajánlja a munkát világos, szabatos stílusa is. A bibliográfiai adatoknak nagy gazdagsága pedig, melyekben a szerző a felhasznált forrásokkal beszámol) arról tesz tanuságot, hogy ismeri különösen a modern irodalom minden jelentősebb művét és otthonos a rokontudományok minden számottevő problémájában.

Az 513 lapra terjedő vaskos kötet két főrésze oszlik, melyeknek elseje a nevelés- és oktatástan *általános*, másika pedig *speciális* részeivel foglalkozik.

A bevezető részben mindenekelőtt a nevelés és oktatás *fogalmát* adja, melynek értelmében nevelésen a szó tágabb értelmében mindazon lelki és szellemi diszpozíciók kifejesztését értjük, melyeket a nevelő a gyermek érdekében kívánatosaknak tart; a szó szűkebb értelmében azonban a nevelés csak az akarat nevelését, helyesebben bizonyos akarat diszpozíciók kifejesztését jelenti. Nevelés és oktatás nem csupán a szociális szükségszerűség szempontjából, hanem pszichológiai összetartozandóságuk miatt sem választhatók el egymástól; s ezért a szerző a herbartisták tanításait a nevelőoktatásról csak helyeselni tudja s egyedüli hibájukul csak azt rója fel, hogy pszichológiai intellektuáлизmusoknál fogva a *tanítás* nevelői értékét a közvetlen *akarat* fejlesztéseinek rovására túlbecsülik.

Minden pædagogia-elmélet első sorban a nevelés *célját* iparkodik megállapítani. Barth ebben a tekintetben legközelebb áll Schleiermacher felfogásához, mert a nevelés szerinte épen úgy, mint az erkölcsiség a szociális életből fakad; ennél fogva tehát a nevelésnek az emberi társadalom számára kell nevelnie a gyermeket; a gyermek jövőendő életének alapvető feltételei a közte és embertársai közt fennálló kölcsönhatásban keresendők.

A következő fejezetben Barth azt vizsgálja, hogy minő összefüggés van *pszichologia, ethika és pædagogia* között. Teljesen Herbart álláspontjára helyezkedik, aki az «Umriss»-ban a következőket mondja: «A pædagogia mint tudomány a praktikus filozófiától (ethika) és pszichológiától függ, amaz a *célra* mutat, emez az utakat és (a velejáró) veszélyeket jelöli meg.»

A könyvnek legsikerültebb fejezete az, mely a *nevelés értékéről*

szól. Ezt a kérdést régebben a filozófiai rendszerek szempontjából itélték meg. Barth felsorolja az ókor összes nagy gondolkodóinak, mint Sokrates, Plato, Aristoteles, Quintilianus véleményét e kérdésben; majd a zsidó és keresztény felfogás szellemét állítja egymással szembe. Mindezek, nemkülönben a közép- és újkor nagy gondolkodói és gyakorlati pädagogusai mint ismeretes, rendkívül sokat vártak a neveléstől. A XIX. század pesszimizmusa hozott (Schopenhauertól kiindulva) először diszonáns hangot ezen eleddig egyhangú felfogásba. A nevelés minden törekvése hiábavaló, erkölcsi hajlamainkat készen hozzuk magunkkal, amelyken a nevelés keveset vagy épenséggel semmit sem változtathat. «A rossz embert, az önző embert», mondja Schopenhauer, «az élet tapasztalatai csak óvatosabbá teszik; a megbánás sem az akarat megváltozása, hanem csak szándékunk és a tulajdonképeni tények megismerése, melyeknek a végrehajtott tett nem felelt meg... A jó embert pedig rossz példák és tanítások nem rontják meg.» Az újabb tudományos kutatások, Darwin tanai, Lombroso elmélete a fegyenctipusról, az alkalmazkodás és öröklés törvényei, az alkoholélvezet romboló hatása, mely a későbbi ivadékok erkölcsi életét szinte meghatározza — mind Schopenhauer felfogását látszanak igazolni. Azon tény azonban, hogy az állati ösztönök is megváltozhatnak, nemkülönben a szuggesztívó nagy hatása, úgy pathologikus, mint normális állapotban, továbbá ama nagy sikerek, melyeket a szellemileg és erkölcsileg fogyatékos gyermekek nevelésében elértek, igen alkalmasak arra, hogy a nevelés hatalmában való bizalmunkat visszaadják.

Gondolatébresztők és tanulságosak azok a fejezetek is, melyekben a szerző a *szoktatás, szemléltetés, figyelem és emlékezet* neveléstani értékét fejtegeti. Mindenik egy kitünően megírt lélektani monografia, mely a kérdés történeti fejlődését, az arra vonatkozó kísérletek és tudományos vizsgálatok leírását, végül a gyakorlati nevelésben értékesíthető eredményeket foglalja együvé. Az emlékezetéről szóló fejezet a könyv egyéb részleteihez mérten szerfölött terjedelmes, amin nem fogunk csodálkozni, ha meggondoljuk, hogy az emlékezet vizsgálata a kísérleti lélektannak és pädagógiának legtermékenyebb fejezete. Az utolsó évtizedben végzett kísérleti vizsgálatok java része az emlékezet vizsgálatára vonatkozik s még azon kísérleteknek is, melyek más lelki képesség működését, mint pl. a felfogó képességet, a képzettársítást stb. iparkodnak kideríteni, mindúntalan az emlékezet munkaképességére vonatkozó vizsgálatokat kell segítségül hívniok. Míg egyéb lelki jelenségek vizsgálata a legnagyobb ingadozást mutatja, addig az emlékezet vizsgálata terén a tudomány aránylag sokkal biztosabb eredményekhez jutott, melyeknek egyik-másik részlete az oktatás terén is értékesíthető.

A könyv módszertani része is sok okulást nyújt, bár helyenkint nagyon hézagos, mint a földrajz vagy kémia tanítására vonatkozó fejezetekben, ahol a szerző épen csak a legfontosabb momentumok felsorolására szorítkozik. Néhol meg valósággal hiányos a könyv, mint pl. a számtan tanításáról szóló részben, ahol a szerző csak az *első* számtantantítás néhány érdekes és modern problémáját magyarázza. Részletesebbek a hittan, erkölcsstan, történelem és irodalom tanítására vonatkozó fejezetek. Az utolsóban nagy szakavatottsággal és érdekes szempontokból fejtegeti Barth az ifjúsági irodalom és ifjúsági könyvtárak kérdését s hogy konkrét példát mutasson az ilyen művek helyes megítélésére, «Az ezeregy éjszaka meséi»-t bírálja irodalmi és pædagogiai szempontból.

Általában az egész könyvről bizvást állíthatjuk azt, hogy minden ízében a mai tudományos közfelfogást tükrözteti, anélkül, hogy félrelökné és lekicsinyelné mindazt, amit már a mult szépet és nagyot alkotott a nevelés és oktatás terén. Barth kitünő művét azonban olvasni kell; mert egy ilyen szűkre szabott, hézagos ismertetésnek csak bizalomkeltés lehet a célja.

Dörr S. Zsigmond.

*

Kelemen Béla: Jó magyarság. Tanácsadó a magyar nyelvtan és helyesírás kétséges eseteire. (Athenæum. 1906. Ára vászonkötésben 2 kor., díszesebb kiadás 3. kor.) — *A magyar helyesírás kis szótára*, a hivatalos iskolai helyesírás alapján. Második bővített kiadás. U. ott. Ára füzve 60 fill., kötve 1 kor.

Iskoláink tanulói közt szép számmal van a nem fajmagyar elem. Két esetet különböztethetünk meg. Egyik az, midőn a szülők még nem beszélnek a magyar nyelvet s otthon a saját nyelvükön folyik a társalgás. Természetes, hogy ilyenkor a gyermek egész szellemi világa a saját nyelvének rendszerére épült fel. A magyar szavakat az illető nyelv törvényei szerint önti mondatokba a gyermeknek bölcsőjétől kezdve kialakult associatív gépezete. Ebben az esetben új, türelmes alapozás szükséges, hogy évek hosszú során át a magyar nyelvet tegyék a gyermek gondolkozásának egyedüli természetes formájává.

A másik eset az, hogy már a szülők is rákényszerültek a magyar nyelvre. Beszélnek pedig annyi magyart, amennyire a gyakorlati élet kényszeríti. Ennyire beszélnek rendesen a németet is. Lelki szerkezetök nem fejlődhetik ki teljesen egyik nyelv rendszerére sem. A «hogyan jövök én ahhoz» «meg lett téve»-féle szörnyetegek ezen a talajon születnek. A főváros nyelvét a most beleolvadó kereskedő,